

Wstęp do logiki

Semiotyka

DEF. 1. **Językiem** nazywamy system umownych znaków słownych.

Komentarz. Skoro każdy język jest systemem, to jest w nim ustalony jakiś porządek, czy ogólniej – hierarchia. Co to jest znak? – musimy wyjaśnić. Co to jest słowo? – przyjmijmy, że wiadomo. ■

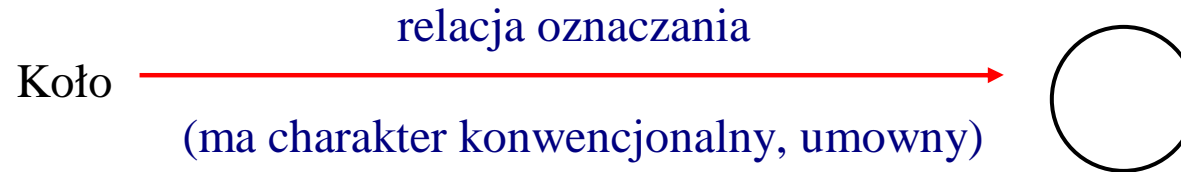
DEF.2. **Znakiem** nazywamy dowolny przedmiot lub zjawisko fizyczne, które służy do zakomunikowania komuś czegoś wobec obowiązywania pewnych konwencji dotyczących sposobu jego rozumienia.

Przykłady:

- podniesienie ręki podczas głosowania,
- dzwonek w szkole oznajmiający przerwę,
- napis w urzędzie „Zaraz wracam”,
- nuty. ■

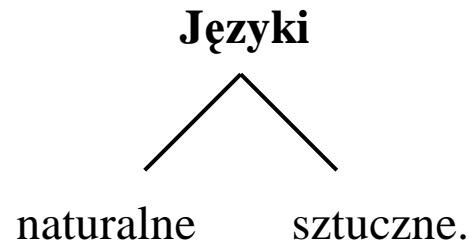
Właściwości znaku:

- jest dostrzegalny zmysłowo (dokładniej: dostrzegalny zmysłowo jest jego substrat materialny);
- jest trwały (jak w przypadku słowa pisanego) lub nietrwały (jak w przypadku słowa mówionego);
- ma nadawcę i odbiorcę;
- nadawca wytwarza znak po to, by
został dostrzeżony przez odbiorcę oraz
wywoływał u odbiorcy myśl o treści ustalonej przez nadawcę;
- ma charakter konwencjonalny, przy czym nadawca i odbiorca znają umowę (konwencję) jak ów znak należy zinterpretować, czyli jak należy go rozumieć;
- nic nie staje się znakiem, jak tylko wtedy, gdy zostaje zinterpretowane.

ZNAK (słowny)**OZNACZANY PRZEDMIOT**

Dygresja. Od znaku odróżnia się **oznaka**. Różni się ona od znaku tym, że ma charakter naturalny: to, do czego oznaka się odnosi nie jest przedmiotem jakiejś umowy, lecz jest wyznaczone przez porządek naturalny. Oznaka nie ma nadawcy (tzw. oznaka naturalna) bądź brak jej intencji komunikacyjnej. Na przykład:

- dym jest **oznaka** ognia,
- gorączka jest **oznaka** choroby,
- łza jest **oznaka** smutku lub bólu. ■

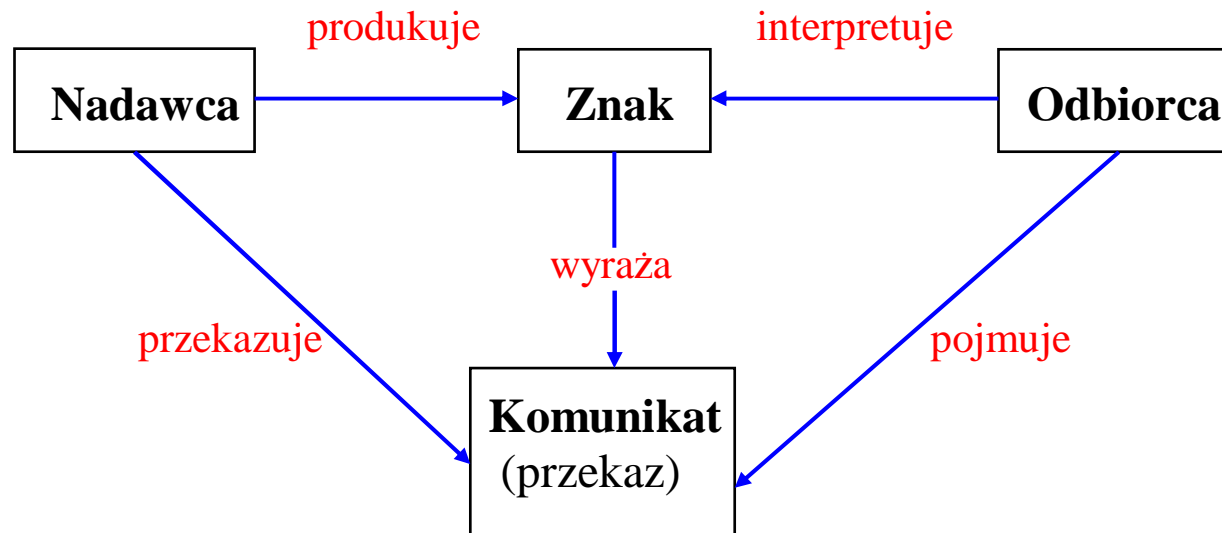
Język naturalny to – z grubsza rzecz biorąc – język potoczny, używany na co dzień w celach komunikacyjnych. Sposób rozumienia tworzących go znaków jest wynikiem historycznego procesu jego rozwoju i jest elementem przekazu kulturowego.

Język sztuczny to język specjalnie zbudowany dla określonych celów, np. symbolizm logiczny, esperanto, alfabet Morse’a, kod binarny itd. Umowa dotycząca rozumienia znaków jest przedmiotem decyzji jego twórców. Mają one zawsze dobrze określony słownik, a ich składnia jest regularna, w szczególności rozstrzygalna (obliczalna).

Język, którym posługujemy się na co dzień jest swego rodzaju narzędziem – narzędziem komunikowania się.

Komunikowanie – ogólnie mówiąc – polega na wymianie komunikatów zakodowanych za pomocą znaków. Można też powiedzieć, że polega ono na nadawaniu, odbieraniu i przetwarzaniu znaków. Gdy nadawca chce przekazać pewien komunikat (informację), musi go zakodować za pomocą stosownego znaku, w szczególności nadać mu odpowiednią postać językową. Mówimy, że nadawca produkuje znak. Odbiorca musi samodzielnie ów komunikat odkodować. Mówimy, że odbiorca interpretuje znak.

Podstawowy schemat aktu komunikowania przedstawia następujący diagram:

Specjalną kategorię znaków stanowią **znaki słowne**. Umiejętność wytwarzania i interpretowania tego typu znaków zwie się **kompetencją językową**, a jej posiadacza – **użytkownikiem języka**. Cechą charakterystyczną owej kompetencji jest jej twórczość. Przejawia się ona w tym, że użytkownik języka potrafi:

- produkować i interpretować nieograniczoną liczbę zdań, z których wiele to wyrażenia nowe, nigdy wcześniej nie wypowiedziane,
- wykrywać zdania wieloznaczne i ustalać ich możliwe interpretacje oraz
- identyfikować wyrażenia niepoprawne, a w niektórych przypadkach czynić je dla siebie zrozumiałymi.

Funkcje języka (jako narzędzia):

- **funkcja informacyjna** (lub **symboliczna**): przekazywanie informacji;
- **funkcja perswazyjno-sugestyjna**: powodowanie działania lub powstrzymywanie od działania;
- **funkcja performatywna (sprawcza)**: stwarzanie stanów rzeczy za pośrednictwem wyrażeń;
- **funkcja estetyczna**: zwrócenie uwagi na sam komunikat;
- **funkcja ekspresywna**: wyrażania lub wywoływania stanów wewnętrznych;
- **funkcja fatyczna**: utrzymywanie kontaktu między uczestnikami aktu komunikacji.
- **funkcja metajęzykowa**: zwrócenie uwagi na rodzaj kodu

- Używamy języka w **funkcji informacyjnej**, gdy przekazujemy informacje o świecie. Wypowiedziami występującymi w funkcji informacyjnej są na ogół zdania oznajmujące w sensie gramatycznym. Są one oceniane przede wszystkim jako **prawdziwe** lub **fałszywe**.

Arystoteles: Zdanie α jest prawdziwe wtw w rzeczywistości jest tak, jak to zdanie głosi, a jest fałszywe wtw w rzeczywistości nie jest tak, jak ono głosi.

Zdania, którym możemy przyporządkować jedną z wartości logicznych, w szczególności prawdę lub fałsz, zwie się **zdaniami w sensie logicznym**.

Inną ważną kategorią oceny wypowiedzi w funkcji informacyjnej jest **wielkość informacji**.

Wielkość informacji w sensie obiektywnym może być mierzona przez prawdopodobieństwo zajścia sytuacji opisywanej przez daną wypowiedź: im mniejsze prawdopodobieństwo tym większa informacja.

Wielkość informacji w sensie subiektywnym może być mierzona przez stopień oczekiwania przez odbiorcę tego, że zajdzie sytuacja, o której traktuje dana wypowiedź.

- W wypadku użycia języka w **funkcji perswazyjno-sugestyjnej** chodzi o powodowanie jakiegoś działania lub zakazywanie czynienia czegoś. Otóż wszyscy – na ogół – mówimy w jakimś celu. Wypowiedź pełni funkcję perswazyjno-sugestyjną w stosunku do swego adresata, gdy oddziałuje na niego jako bodziec skłaniający go do podjęcia lub zaniechania pewnego działania. Często w tej funkcji występują rozkazy, prośby lub zdania oznajmujące, które mówią coś o powinnościach, obowiązkach lub zakazach.
- Zadaniem wyrażen występujących w **funkcji performatywnej** jest wykreowanie (powołanie do istnienia) pewnych nowych stanów rzeczy. Według Biblii pierwsze użycie języka miało właśnie charakter performatywny – świat powstał, gdy Bóg wyrzekł „Stań się”. Wypowiedziami performatywnymi (performatywami) są np. „Tak” podczas zaślubin, „Chrzczę cię imieniem ...” podczas uroczystości nadawania imienia, „Skazuję na ...” podczas ogłoszenia wyroku sądowego, „Niech ... będzie ...” w tekstach matematycznych, „Przyrzekam, że ...”, itp.

- W wypadku użycia języka w **funkcji estetycznej** chodzi o zwrócenie uwagi odbiorcy na sam komunikat, a dokładniej na sposób jego organizacji; np. w poezji.
- Zadaniem wyrażeń występujących w **funkcji ekspresywnej** jest wyrażanie i wzbudzanie pewnych stanów wewnętrznych, tj. uczuć, przeżyć, doznań itd.
- W przypadku użycia języka w **funkcji fatycznej** chodzi o nawiązanie, podtrzymanie lub zakończenie kontaktu z rozmówcą.
- W przypadku użycia języka w **funkcji metajęzykowej** chodzi o zwrócenie uwagi na rodzaj kodu stosowanego podczas komunikacji. Wiąże się to z tzw. **zasadą przezroczystości znaku**. Polega ona na tym, że w trakcie komunikacji znakowej niezauważana – przynajmniej na ogół – jest forma znaku. Uwaga użytkowników skupiona jest wyłącznie na przekazywanym komunikacie (z podobną sytuacją mamy do czynienia, gdy spoglądamy przez okno – na ogół nie zwracamy uwagi na szybę, interesuje nas to, co dzieje się za oknem). W pewnych jednak przypadkach istotna jest właśnie forma znaku.